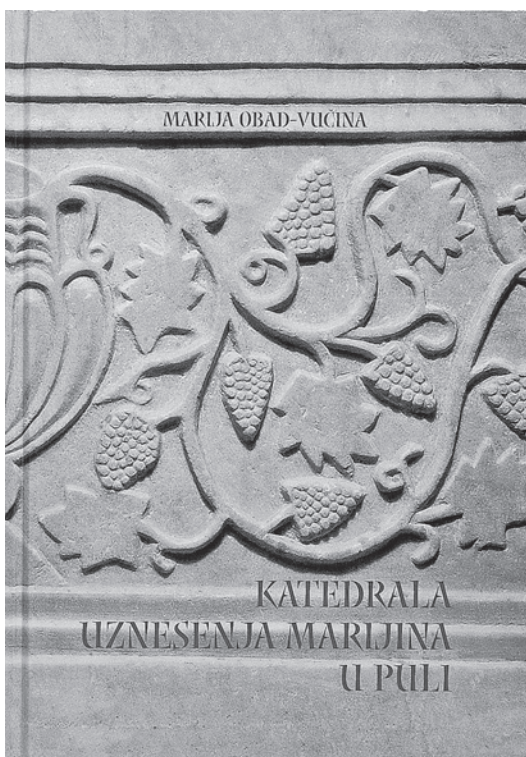

Marina
Vicelja

Kroz povijest pulske prvostolnice

MARIJA OBAD-VUČINA,
Katedrala Uznesenja Marijina u Puli, Pula,
Zavičajna naklada "Žakan Juri", 2007., 154 str.,
ISBN 978-953-6487-46-2/ZN"ŽJ"

Knjiga Marije Obad-Vučine *Katedrala Uznesenja Marijina u Puli* posvećena je episkopalnom sklopu u Puli, jednom od najstarijih biskupskih kompleksa na području sjevernog Jadrana, koji doista zaslužuje posebnu studiju i monografsku obradu. Knjiga je podijeljena u pet poglavlja koja obrađuju sadržaje vezane uz povijesni pregled građevinskog sklopa i faze izgradnji i rekonstrukcije, dijelove arhitektonske i liturgijske opreme, unutrašnji dekor crkve

te arhivski materijal u kojem su sačuvana dragocjena sjećanja na pulsku prvostolnicu.

Autorica već u predgovoru najavljuje intrigantno štivo otvarajući nekoliko zanimljivih tema, primjerice tvrdnjom da je ranokršćanski sklop podignut na mjestu kapitolijskog Jupiterova hrama, što je hipoteza koju je postavio Pietro Kandler, vezujući uz taj prostor skulpturu koja je pripadala Jupiterovu hramu, a koju Bernardo Schiavuzzi podupire ulomkom rimskoga mozaika za koji pretpostavlja da je pripadao celi hrama.¹ Obad-Vučina poziva se na utemeljenost ranokršćanske bazilike na lokaciji Jupiterova hrama u nekoliko navrata u tekstu, no tu tezu nigdje ne razrađuje niti argumentira novijim spoznajama i rezultatima recentnih istraživanja, već isključivo mjernim odnosima ("širina srednjeg broda katedrale od 12,40 m uvjetovana je dimenzijama stilobata hrama", str. 32; sic!), koji u situaciji nepoznavanja izvornih antičkih supstruktura predstavljaju prilično neutemeljeno razmišljanje.

Najveći prostor u dijelu koji obrađuje povijesni razvoj bazilikalnog sklopa autorica poklanja krstionici, koje više nema, no dokumentirana je brojnim crtežima, opisima i sačuvanim dijelovima arhitektonskih i liturgijskih elemenata. Vrlo točno prilaže se i u crtežu i u opisu prikaz baptisterija križnog tlocrta, pravokutnog, a ne kvadratnoga

¹ PIETRO KANDLER, *Pianta di Pola romana*, *Atti del conservatore*, Trieste 1858; PIETRO KANDLER, *Notizie storiche di Pola*, Parenzo, 1876; BERNARDO SCHIAVUZZI, *Il Duomo di Pola*, Pola, 1924.

središnjeg prostora, iznad kojeg se uzdiže križni svod, a ne kupola kako donosi Kandler. Autorica raspravlja o nekoliko interpretacija krstioničnog korpusa iz 19. i početka 20. stoljeća te donosi precizne opise graditeljskih elemenata, rekonstrukcije mjera i odnosa između elemenata kao i uspio crtež rekonstrukcije unutrašnjosti. Činjenica da jednak pristup nije ostvaren u razmatranju dvaju crkvenih prostora i biskupskog dvora velik je nedostatak, iako autorica navodi da će se "crkvom svetog Tome pozabaviti buduća knjiga" (str. 18). Budući da se pozornost posvećuje upravo najranijim slojevima crkvenog tijela, očekivalo bi se da se raspravi odnos ranokršćanskog i ranobizantskog razdoblja s obzirom na promjene koje crkveni prostor doživljava u 6. stoljeću. Još Mario Mirabella Roberti, nakon opsežnih arheoloških istraživanja, navodi da su u 6. stoljeću u katedrali bili obavljani važni radovi na proširenju prezbitarija formiranjem *scholae cantorum* do drugog reda stupova u glavnom brodu i postavljanjem nove oltarne ograde te ambona.² Tada je djelomično, na proširenom prostoru obnovljen podni mozaik. Nažalost, Roberti-jevo je izvješće nepotpuno - izostaju crteži i dimenzije te fotografska dokumentacija, a kako su istraživanja prekinuta zbog poratnih zbivanja, nedostaju podaci koji bi potvrdili mnoge izrečene teze koje su se često nekritički preuzimale i prenosile u kasnijim radovima. No, možemo pretpostaviti da su promjene u katedrali u 6. stoljeću nastale pod utjecajem promjena u koncepciji unutarnjeg prostora i novina u liturgijskom obredu, kao i na drugim područjima pod bizantskom upravom.

U poglavlju koje predstavlja vodič kroz katedralu Obad-Vučina popisuje i opisuje elemente arhitektonske i druge dekoracije u prostoru katedrale. Pomno su opisani stupovi i kapiteli srednjeg broda uz navođenje natpisa i opise likova svetaca i vegetabilne dekoracije. Važni su i vertikalni presjeci četiriju katedralnih lica na kojima su naznačene

graditeljske faze i rekonstrukcije. Autorica donosi fotografije i opise ulomaka podnih mozaika, prepoznajući u njima različite povijesne faze izvedbe, često ih pravilno vezujući uz istaknute elemente pregradnji koji su mijenjali i uništavali starije podne mozaikalne strukture, te uz prepoznatljivu motiviku pojedinog razdoblja. Ipak, u formalnoj i ikonografskoj analizi skulpturalnih uradaka (kamenih ploča i elemenata arhitektonske dekoracije) i ulomaka podnog mozaika autorica pokazuje nesnalaženje u vokabularu svojstvenom povijesti umjetnosti. Terminologija kojom se koristi nerijetko je zasnovana na subjektivnom doživljaju i opisu prizora, a greške su i u prepoznavanju i čitanju ikonografskih inačica i kompozicija koje imaju jasnu komunikacijsku poruku. Također, zamjerke se mogu dati i dataciji pojedinih elemenata koja nije zasnovana na znanstvenom pristupu.

U daljnjem tekstu autorica katalogizira elemente vanjskog plašta katedrale koji predstavljaju bogat korpus ulomaka skulpturalne dekoracije iz različitih razdoblja. Kako se radi o ulomcima izvađenim iz konteksta i često vrlo malih dimenzija, uzidanih u zidnu masu, teško im je odrediti izvornu namjenu. U tim je opisima autorica pokazala daleko vještije vladanje povijesnoumjetničkim jezikom, a cijelo se poglavlje može smatrati zaista korisnim vodičem s kojim se može obići crkva u otkrivanju velikog broja spolija ugrađenih u perimetralno zide. Tekst je nadopunjen i izvrsnim crtežima svih pročelja te kraćim tekstom o zvoniku koji je sagrađen u 17. stoljeću. Vrlo se kratko autorica osvrnula na fragmente kamene plastike koji su pohranjeni u Arheološkom muzeju u Puli i u lapidariju franjevačkoga samostana, no taj je prikaz nepotpun i sumaran. Donose se i prikazi dvaju relikvijara iz crkve Sv. Tome (srebrne pikside i pozlaćene kutijice) koji se čuvaju u Kunsthistorisches Museum u Beču, s vrlo kratkim opisima u legendama ispod fotografija. U zadnjem poglavlju autorica donosi izbor povijesnih fotografija i drugoga arhivskog materijala koji se referiraju na

² MARIO MIRABELLA ROBERTI, *Il Duomo di Pola*, Pola, 1943.

katedralni sklop. Knjiga završava popisom literature u kojem su zabilježene sve važnije starije bibliografske referencije, no izostaje literatura koja obrađuje kamenu skulpturu, mozaike i primijenjenu umjetnost, te svakako novija povijesnoumjetnička bibliografija korištena u interpretaciji pojedinih segmenata. Upravo je nedostatak recentne literature i pristupa u skladu sa suvremenom povijesnom znanosti vidljiv u dijelovima teksta u kojima se iznose tvrdnje prema kojima prvo samostalno crkveno tijelo nastaje već sredinom 3. stoljeća (str. 93) ili da pulska biskupija biva ozakonjena pod bizantskom upravom (str. 85-86), što je netočno. Također, tekstu nedostaju bilješke kojima bi se upućivalo na pojedine navode, hipoteze i razmatranja na koje se autorica poziva ili osvrće u svojem pisanju, što bitno otežava praćenje i

razumijevanje konteksta, a ponekad dovodi i do pogrešnih zaključaka.

Osnovna je zamjerka ovoj publikaciji upravo činjenica što se nije odredila njezina namjena: previše je detaljna i stručna da bi bila vodičem, a previše nedorečena i bez potrebnog aparata da bi bila znanstveni rad. To se ogleda i u izboru formata i grafičkom uređenju i prijelomu, kod kojih ne dolaze do izražaja odlični crteži i fotografije koje prate tekst. Kompleks pulske prvostolnice spomenik je iznimne vrijednosti koji je zavrijedio veću pažnju stručne i znanstvene javnosti, pa je knjiga Marije Obad-Vučine u tom kontekstu vrijedan doprinos otvaranju niza neriješenih pitanja i poticanju dijaloga oko interpretacije toga značajnog toposa kršćanske arhitekture, umjetnosti i kulturnog mjesta u širem kontekstu. x

SUMMARY: THROUGH THE HISTORY OF PULA CATHEDRAL

Marija Obad-Vučina published a book on one of the most interesting and intriguing Early Christian episcopal complexes of the North Adriatic, the one in Pula, presenting the stages of its architectural changes throughout the history,

accompanied with meticulous descriptions and interpretations of its architectonic and liturgical sculpture, as well as decoration in the interior and exterior of the church.